

GODIŠNJI (JESENSKI) OBIČAJI I ŽIVOTNI OBIČAJI NA SILBI

Zajedno s kolegicom Vlastom Delimar ispitala sam jesenske običaje, a zatim i običaje oko rođenja, svadbe i smrti. Pokazalo se da se kazivači malo prisjećaju nekadašnjih jesenskih običaja, a ujedno tvrde da je u jesen bilo malo običaja, to više što se grožđe bralo ljeti (zato se ta sorta i zove ranac). Nešto više podataka skupili smo o običajima uz Sve Svete i na Dušni dan.

Kako je u jesen i zimi život općenito mirniji, ljudi su se često okupljali ili na plesovima ili na različitim igrama. Žene su često igrale tombolu, a davale su se i različite predstave mjesnog amaterskog glumačkoga društva. Danas toga više nema. Godine 1970. uvedena je struja na otok, te se dolaskom televizije uvelike promijenio način zabavljanja, pa i komuniciranja općenito.

U svezi sa životnim običajima najviše smo podataka dobili o običajima oko svadbe, koji su se danas uglavnom izgubili. I ona malobrojna vjenčanja na Silbi skromno završavaju: mladenci najčešće napuštaju otok odmah po vjenčanju.

Sveti Šimun (8. listopada)

Na taj dan često se odlazilo u Zadar na procesiju. Ponekad su kupovali vatu iz groba Sv. Šimuna, za koju se držalo da je čudotvorna. U slučaju bolesti (pogotovo kad je u pitanju bilo bolesno dijete), stavljala se ta vata na prsa bolesnika.

Svi Sveti — Dušni dan (1.—2. studenoga)

Nekoliko dana prije Svih Svetih djevojke i žene su uređivale groblje. Uoči Svih Svetih stavljao se močiti bob, kukuruz i ćićvarda. Ujutro, na Sve Svete, to se kuhalo, a jelo se na Dušni dan. To se zove *bažofija*. Bažofija se nudila svima koji su toga dana došli u kuću, bez obzira jesu li bili pozvani ili ne. Tada su i mnogi siromasi išli s vrećicama po kućama i skupljali bažofiju. Najčešće su je skupljala djeca, i to ne samo ona siromašna. Do prije nekoliko godina bažofija se kuhala samo simbolično, a potom bi je najčešće davali svinjama. Danas se više ne kuha, a zamijenili su je uglavnom slatkiši.

U te dane uobičajen je bio pozdrav »Bog ih pomiluj«. Uljanice su gorjele čitav dan. Vjerovalo se da na Sve Svete, nakon tri sata poslije podne, dolaze u kuću duhovi mrtvih i stoje u kutovima do ponoći. S tim u svezi postoji pošalica: »Dok je vino na stolu, vidi se gdje je mrtvac.« Na groblju su se palile svijeće i držala se misa. Svijeće se i danas pale.

Sveta Katarina (25. studenoga)

Kazivači se ne prisjećaju nikakvih običaja, vezanih uz taj dan, osim slijedećih stihova:

»Katarina, Karševan,
do Božića j' misec dan«

Sveta Lucija (13. prosinca)

Osim onoga što je spomenuto uz godišnje običaje zimskoga ciklusa, vjerovalo se da je Sv. Lucija zaštitnica očiju.

ZIVOTNI OBICAJI

Rođenje

Pupkovina se čuvala dobro pohranjena, najčešće među dokumentima. Na *babine* se muškom djetetu stavljao pod jastuk novac, a ženskom djetetu slatkiši. Muško je dijete *reditar*, nasljednik. Kad se dijete krstilo, govorilo se, po povratku iz crkve, da dovode kršćanina u kuću.

Djecu su dojili najviše do godinu dana.

Prvi zub su obično bacali preko kuće, da bi prije izrastao drugi.

Svadba

Roditelji nisu određivali bračnog druga svojoj djeci. Mladi ljudi su se obično upoznavali na plesovima, karnevalu i sl. i sami su se dogovarali o vjenčanju, najčešće bez posredništva roditelja. U prosidbu djevojke uglavnom je odlazila mladićeva majka, no ta je prosidba bila samo simbolična: gotovo da se nije dogodilo da bi djevojka odbila proscu. Zaruka nije bilo. Miraz, odnosno *koredo*, nije ni u kojem slučaju bio obavezan, ali bilo je uobičajeno da djevojka dobije od svoje majke posteljinu, posuđe i slično.

Vjenčanje se *napovidalo* u crkvi; prvi puta tri tjedna uoči vjenčanja; drugi put dva tjedna uoči vjenčanja, a treći put tjedan uoči vjenčanja. *Napovid* je mogla trajati i manje od tri tjedna, s tim da se vjenčanje objavi tri puta za redom u jednom tjednu ili danu, za vrijeme mise. Glavna je svrha napovidi bila da izađu na vidjelo eventualne prepreke za sklapanje braka.

Poziv na *pir* vršili su sami budući mladenci — *špoži* — najčešće desetak dana prije pira. Vjenčanje se uglavnom obavljalo srijedom ili subotom, ljeti ili u proljeće, u 14 h. Najčešće se vjenčavalo neposredno nakon karnevala. Petkom, za vrijeme Adventa i Korizme, nije se vjenčavalo. U svezi s izborom godišnjeg doba za vjenčanje postoji slijedeća uzrečica: »Tko se ženi ljeti, ženi se za ljubav, a tko zimi — za potrebu.«

Svatovi mladoženje okupljali su se u njegovoj kući, a tako i svatovi mladenke. Mlada — *špoža* — odijevala se u svojoj kući, a neposredno prije odlaska u crkvu dolazili su po nju mladoženjini svatovi, praćeni glazbom. Tada su se svatovi svrstavali u parove: žena je uvijek stajala s lijeve muškarčeve strane. Na čelu povorke bio je harmonikaš i jedna žena koja je improvizirala prigodne stihove. Svatovi su bili okićeni ružmarinom, *jel-sominom* i ostalim cvijećem. Mladenka je hodala zajedno s kúmom, a mla-

doženja s kúmom. Pred crkvom su ljudi stajali u tri skupine: posve mladi ljudi, mlađi ljudi i stariji ljudi. Svi su oni morali sa svojim parom stati u povorku. Mladenka je morala paziti da pri ulasku u crkvu ne stane na prag. Iz crkve se nije izlazilo istim putem kojim se ušlo, već na drugi ulaz. Isto tako, mladenci se nisu vraćali istim putem (zbog uroka). Po blagoslov prvo se išlo mladoženjinim, pa zatim mladenkinim roditeljima. Da ne kleknu izravno na prag, postavljali su se jastuci na koje bi mladenci klekli pri blagoslivljanju. Kao i pred crkvom, i tu su ih posipavali cvijećem i konfeta. Mladenka je bila odjevena u bijelo, a na glavi je nosila kupovnu krunu. Stariji se kazivači sjećaju da je postojao ures za glavu u obliku pletenog sita (*siknjica*), koji su zvali *rešeto*.

Svadba se održavala u većoj kući, bez obzira pripadala li ona mladoj ili mladoženji. Ako prostorija nije bila dostatno velika, znali se i rušiti zidovi. Najčešće su se, ipak, svatovi podijelili tako da su u jednoj prostoriji bili mladenci, kumovi i bliža rodbina, a u drugoj i, eventualno, trećoj ostali uzvanici. Kadikad je bilo i do stotinu i dvadeset ljudi, a znalo se pirovati i do osam dana, o čemu govori i ova uzrečica: »Osam dan je pir dura, Silba i Olib je trinketa.«

Kad su se mladenci ujutro probudili i silazili niza stube, namjerno bi razbili bocu ili bi kroz prozor bacali pribor za jelo — *pošadu*.

Kad su se ženili stariji ljudi, primjerice, udovac i udovica, vjenčanje su nastojali obaviti po mraku, jer bi inače mladi trubili oinovim rogovima. No, kako se u mjestu sve brzo saznalo, najčešće su vjenčanja starijih ipak bila popraćena trubljenjem rogova. Mladi su se također znali narugati i *barkaštrambi divojki*, tj. onoj koja nije imala posve čistu prošlost. Rugali su joj se na sličan način, ili su joj pak na dvorišna vrata zatakli štap s rogom.

Smrt

Vjerovalo se da je glasanje sove i ćuka predznak smrti. Mrtvac je obično ostajao u kući oko četrdeset i osam sati. Ležao je na krevetu ili u lijesu (*kapsi*), na dvije spojene stolice ili na stolu. Ukoliko je ležao na krevetu, ispod njega je stajala daska. Večer, kada je mrtvac bio u kući, zvalo se *mrtvačka večer*. Tada je ujedno bila i *ditva* — u drugoj prostoriji su posjetioci bili ponuđeni fritulama, kroštulima, sirom, ribom i sl.

Uz mrtvacu se molilo cijelu noć. Pod nogama bi mu, na stolu ili na stolici, stajala posvećena voda. Do vode su u čaši stajale grančice mirte i kitice cvijeća. Tim cvijećem se škropilo mrtvacu blagoslovljenom vodom.

Tri večeri za redom molile su se litanije i krunica. To se ponavljalo i devete večeri.

Na ukop lijes obično nose četvorica, odnosno šestorica. Nosiljka za lijes naziva se *kavalet*. Onima koji su lijes nosili, najčešće se pripremalo jelo u gostionici.

Kad je mrtvac izlazio iz kuće, za njim se bacao pepeo, kako se duh pokojnika ne bi vratio.

Crnina se znala nositi i do dvije godine, a *škure* se katkada nisu otvarale i do godinu dana.

CALENDAR (FALL) CUSTOMS AND LIFE-CYCLE CUSTOMS ON SILBA

Summary

Fall was a quiet period without much activity (grape-picking used to take place in late summer), so people often gathered for dances, playing of »tombola« (especially women) and to watch performances of the local actors' society. After electricity was introduced in 1970 and TV moved into peoples' homes, the style of socializing and communication changed significantly.

Two major holidays of the period are All Saints Day (November 1st) and the Day of Souls (November 2nd). Traditionally, a special sort of meal was cooked on the first day and distributed to the village poor and to the children. Nowadays, it is replaced by sweets.

The life-cycle customs included the careful preservation of a child's umbilical cord; a symbolic negotiation for a prospective bride by the groom's mother (since the couple themselves actually arranged their marriage); bride's trousseau and sometimes dowry; wedding parties even a week long and taking place in either the bride's or groom's house, or in a third location; visiting and watching the body of a deceased person overnight; and throwing ashes after the funeral party so that the spirit of the deceased would not return home.